

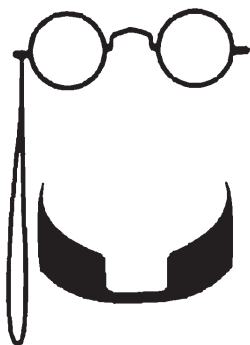
Gilbert Keith Chesterton

NÁVRAT OTCA BROWNA

EUROPA

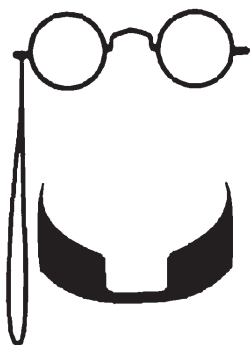
NÁVRAT OTCA BROWNA

ZVÄZOK 3

Gilbert Keith Chesterton

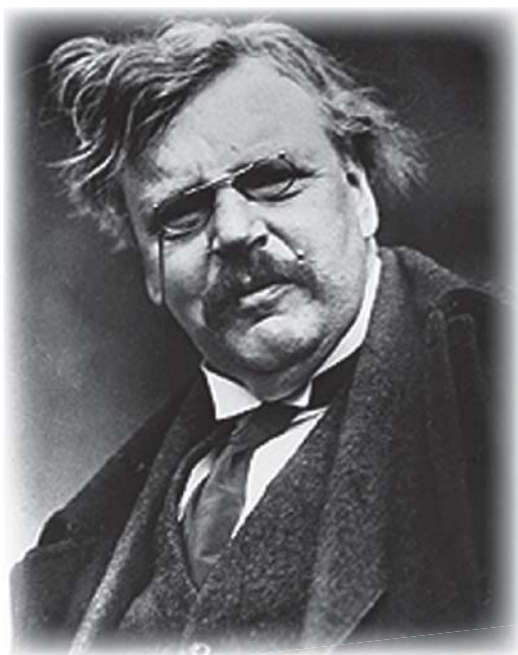
NÁVRAT OTCA BROWNA

EUROPA

Gilbert Keith Chesterton: Návrat otca Browna
Slovak edition © Vydavateľstvo Európa, s.r.o., MMVIII
Translation © Karol Dlouhý, heirs MMVIII
Cover design and layout © Miroslav Kraner, MMVIII
www.vydavatelstvo-europa.sk

ISBN 978-80-89111-31-2

G.K. Chesterton

TAJOMSTVO ZLOMENEJ ŠABLE

Les mal tisíce sivých rúk a milióny striebristých prstov. Hviezdy na temnej zelenomodrej bridlicovej oblohe boli mrazivé a jagavé ako ľadová triešť. Celá táto husto zalesnená a riedko obývaná krajina stuhla v krutom a treskúcom mraze. Temné medzery medzi kmeňmi stromov vyzerali ako bezodné čierne jaskyne v tom neľútostnom škandinávskom pekle, v pekle nekonečného chladu. Dokonca aj hranatá kamenná veža kostola vyzerala seversky, ba až pohansky severská, akoby to bola dáka barbarská veža medzi morskými útesmi Islandu. Bola to čudná noc na to, aby sa niekto vybral skúmať cintorín. Ale odhliadnuc od toho, stál vari za prieskum.

Vystupoval zrazu z popolavej lesnej pustatiny ako dáky hrb či rameno zelenej mačiny a v prísвите hviezd vyzeral sivo. Väčšina hrobov ležala na úbočí a chodník vedúci ku kostolu bol strmý ako schodisko. Hore na vršku, na jedinom rovnom a nápadnom mieste, stál pamätník, ktorý preslávil toto miesto. Čudne kontrastoval s beztvarymi hrobmi vôkol, lebo bol dielom jedného z najlepších moderných európskych sochárov; a jednako sochárova sláva razom upadla do zabudnutia povedľa slávy človeka, podobu ktorého vytvoril. Pod dotykmi jemnej striebristej ceruzy mesačného svitu ukazoval pamätník masívnu kovovú postavu ležiaceho vojaka, ktorý mal pevné ruky zopnuté vo večnej modlitbe a veľkú hlavu opretú o pušku. Na úctyhodnej tvári mal bradu či skôr bokombrady podľa dávnej módy plukovníka Newcoma. Uniformu síce naznačovalo iba niekoľko prostých rýh, bola to však uniforma z novodobej vojny. Po pravej strane ležala šabľa, na ktorej bol odlomený hrot: po ľavej strane ležala Biblia. Za snečných letných popoludní prichádzali sem v kočoch Američania a kultivovaní ľudia z predmestí, aby si obzreli náhrobok; ale aj vtedy mali títo ľudia pocit, že rozľahlá

lesnatá krajina s jedinou masívnou kopulou cintorína a kostola je zvláštne púste a zanedbané miesto. V tejto mrazivej temnote uprostred zimy si človek mohol myslieť, že ostal sám s hviezdami. Jednako do ticha týchto meravých stromov zaškrípala drevená bránka a dve temné postavy, oblečené v čiernom, sa začali štverať hore chodníkom k hrobke.

Mrazivý prísvit hviezd bol taký mdlý, že sa na nich nedalo nič zbadáť, iba to, že obaja boli síce v čiernom, no jeden bol nesmierne statný a druhý (možno kvôli kontrastu) takmer neuveriteľne malý. Vyšli nahor k veľkej vytesanej hrobke historického bojovníka, zastali a niekoľko minút na ňu hľadeli. Široko-ďaleko nebolo ľudskej, ba možno nijakej živej bytosti; a chorobná fantázia by mohla celkom ľahko zapochybovať o tom, či toto sú ľudské bytosti. V každom prípade sa mohlo zdať, že ich rozhovor sa začal zvláštne. Po chvíli ticha povedal nízky muž druhému:

„Kde ukryje múdry muž kamienok?“

A vysoký muž odpovedal polohlasne: „Na pobreží.“

Nízky muž prikývol a po chvíľke mlčania povedal: „Kde ukryje múdry muž list?“

A druhý odpovedal: „V lese.“

Opäť zavládlo ticho a potom opäť prehovoril statný muž: „Chcete povedať, že keď má múdry muž ukryť ozajstný diamant, ukryje ho, ako je známe, medzi falošnými?“

„Nie, nie,“ povedal územčistý muž a zasmial sa, „nechajme minulosť minulosťou.“

Chvíľočku podupkával premrznutými nohami a potom povedal: „Nemyslím už vôbec na to, ale na niečo celkom iné; na niečo dosť zvláštne. Nože škrtnite láskavo zápalkou, hej?“

Veľký chlap prekotal vrecko a čoskoro sa ozvalo škrtnutie a záblesk pozlátil celú plochú stranu pamätníka. Boli na nej vyryté čiernymi písmenami známe slová, ktoré si už toľkí Američania s úctou prečítali: „Zasvätené pamiatke generála Sira Arthura St. Clarea, hrdinu a mučeníka, ktorý vždy premohol svojich nepriateľov a vždy ich ušetril, až ho napokon zradne zavraždili. Kiež ho Boh, v ktorého veril, odmení a pomstí.“

Zápalka pripálila statnému mužovi prsty, očernela a padla na zem. Práve chcel škrtnúť ďalšou, no jeho pomenší spoločník ho zadržal: „Flambeau, kamarát, to stačí; videl som, čo som chcel vidieť. A teraz musíme kráčať pol druhu míle k najbližšej krčme a pokúsím sa vám všetko vyrozprávať. Nebesá totiž vedia, že keď sa človek odváži rozpovedať takýto príbeh, zaslúži si trochu tepla a pivo.“

Zišli dolu strmým chodníkom, zatvorili za sebou zhrdzenú bránku a hlučne dupajúc, vykročili po zamrzutej lesnej ceste. Prešli plnej štvrtí míle a len potom opäť prehovoril pomenší chlap. Povedal: „Hej, múdry muž ukryje kamienok na pobreží, ale čo si počne, keď nijakého pobrežia niet? Viete niečo o osude veľkého St. Clarea?“

„Neviem nič o anglických generáloch, otec Brown,“ odpovedal so smiechom statný muž, „pravda, dačo už viem o anglických policajtoch. Viem len, že nech to je ktokoľvek, poriadne ste ma prehnali po všetkých pamätníkoch tohto chlapíka. Človek by si myslel, že ho pochovali na šiestich rozličných miestach. Videl som pamätník generála St. Clarea vo Westminsterском opátstve; videl som sochu generála St. Clarea ako vzpínajúceho sa jazdca na nábreží Temže; videl som pamätnú tabuľu generála St. Clarea na ulici, kde sa narodil; a ďalšiu na ulici, v ktorej žil; a teraz ma vlečiete za tmy k jeho rakve na dedinskom cintoríne. Tá slávna osobnosť ma už trochu omrzá, najmä keď vôbec neviem, kto to bol. Za čím sa pachtíte po všetkých týchto kryptách a sochách?“

„Hľadám iba jedno slovo,“ povedal otec Brown.

„Slovo, ktoré sa tam nenachádza.“

„Nuž teda,“ spýtal sa Flambeau, „poviete mi o tom niečo?“

„Musím to rozdeliť do dvoch častí,“ poznamenal kňaz. „Predovšetkým je tu to, čo sa všeobecne vie; a potom je tu to, čo viem ja. Tak teda to, čo sa všeobecne vie, je stručné a celkom prosté. A je to aj úplne pomýlené.“

„Máte pravdu,“ povedal bodro statný muž, zvaný Flambeau. „Začnime od toho pomýleného konca. Začnime tým, čo sa všeobecne vie a čo nie je pravda.“

„Aj keď to nie je celkom nepravdivé, je to aspoň veľmi nedostatočné,“ pokračoval Brown, „lebo všetko, čo verejnosť vie, možno fakticky zhrnúť takto: verejnosť vie, že Arthur St. Clare bol veľký a úspešný anglický generál. Verejnosť vie, že po skvelých, no rozvážnych výpravách tak v Indii, ako aj v Afrike prevzal velenie proti Brazílii, keď veľký brazílsky vlastenec Olivier vydal svoje ultimátum. Vie sa, že pri tejto príležitosti St. Clare, ktorý mal celkom malé vojsko, zaútočil na Oliviera, ktorý mal veľmi veľké vojsko, a po hrdinskom odpore padol do zajatia. A vie sa, že keď bol St. Clare padol do zajatia, na zdesenie civilizovaného sveta ho obesili na najbližšom strome. Našli ho tam po ústupe Brazílčanov odvisnutého a na krku mu visela jeho zlomená šabľa.“

„A tento známy príbeh nie je pravdivý?“ poznamenal Flambeau.

„Nie,“ riekol pokojne jeho priateľ, „tento príbeh je až potiaľto celkom pravdivý.“

„Nuž myslím, že potiaľto to celkom stačí!“ povedal Flambeau, „no ak je tento príbeh pravdivý, kde je záhada?“

Prešli popri mnohých stovkách sivých a temných stromov, kým územčistý kňaz pokračoval. Zamyslene si zahryzol do prsta a povedal: „Nuž, tá záhada je psychologickou záhadou. Alebo je to skôr záhada dvoch psychológií. V tejto brazílskej záležitosti si počínali dvaja najslávnejší muži moderných dejín očividne v rozpore so svojimi povahami. Nezabúdajte, že tak Olivier, ako aj St. Clare boli hrdinovia – je to stará vec, tu nemôže nastať omyl; bol to ako súboj medzi Hektorom a Achillom. No čo by ste povedali na príbeh, v ktorom by bol Achilles bojzlivý a Hektor zákerný?“

„Pokračujte,“ povedal netrpezlivo statný muž, keď si kňaz opäť zahryzol do prsta.

„Sir Arthur St. Clare bol vojakom starého typu – typu, ktorý nás zachránil počas vzbury sipahíov v Indii,“ pokračoval Brown. „Vždy si potrpel viac na povinnosť ako na okázalosť; a napriek všetkej svojej osobnej odvahe bol rozhodne rozvážnym veliteľom a osobitne bol proti každému zbytočnému obetovaniu vojakov. Jednako v tejto poslednej bitke sa pokúsil o niečo, v čom

by aj decko videlo absurdnosť. Človek nemusí byť stratégom, aby pochopil, že to bolo načisto šialené; ako nemusí byť človek stratégom na to, aby sa neplietol do cesty autobusu. Toto je teda prvá háhada: Čo sa porobilo v hlave anglického generála? Druhá hádanka je, čo sa porobilo v srdci brazílskeho generála? Prezidenta Oliviera možno označovať za vizionára alebo za svojrázneho človeka; lež dokonca aj jeho nepriatelia pripúšťali, že bol veľkodušný bezmála ako bludný rytier. Takmer všetkých ostatných zajatcov, ktorých voľakedy dostal do rúk, prepustil alebo dokonca odmenil. Ľudia, ktorí mu naozaj ublížili, odchádzali dojatí jeho prostotou a láskavosťou. Doparoma, prečo by sa iba raz v živote diabolsky pomstil; a práve za taký úder, ktorý mu nemohol ublížiť? Nuž, tu to máte. Jeden z najmúdrejších mužov na svete si bez príčiny počínal ako hlupák. Jeden z najlepších mužov na svete si bez príčiny počínal ako zloduch. To je v kocke všetko; a teraz sa tým trápte, chlapče.“

„Nie, vôbec nie,“ zafučal Flambeau. „Vy sa tým trápte; a pekne mi všetko porozprávajte.“

„Nuž,“ opäť sa ujal slova otec Brown, „nie je čestné povedať, že verejný dojem je presne taký, ako som povedal, a nedoložiť, že odvtedy sa odohrali dve veci. Nemôžem povedať, že niečo ukázali v novom svetle, lebo nik ich nechápe. Vrhli však akýsi nový tieň, vrhli tento tieň novým smerom. Ponajprv toto: rodinný lekár St. Clareovcov sa s tou rodinou poškriepil a začal uverejňovať seriál ostrých článkov, v ktorých tvrdil, že nebohý generál bol náboženský fanatik; z toho, čo napísal, sa však nedalo vyrozumiť oveľa viac, ako že bol nábožným človekom. Články napokon aj tak prestali vychádzať. Pravdaže, kdekto vedel, že St. Clare bol puritán a tak trochu výstredne zbožný. Druhá udalosť bola oveľa zaujímavejšia. V nešťastnom a osihotenom pluku, čo podnikol ten unáhlený pokus pri Čiernej rieke, bol istý kapitán Keith, ktorý bol v tom čase zasnúbený s dcérou St. Clarea a neskôr sa s ňou oženil. Bol medzi tými, ktorých Olivier zajal, a zrejme sa správal voči nemu, podobne ako voči všetkým ostatným okrem generála, veľkoryso a okamžite ho prepustil na slobodu. Približne po dvadsiatich rokoch uverejnil

tento muž, v tom čase podplukovník Keith, akýsi vlastný životopis pod názvom Britský dôstojník v Barme a Brazílii. Tam, kde čitateľ dychtivo hľadá dáky opis záhadného nešťastia St. Clarea, možno nájsť tieto slová: „Na všetkých ostatných miestach v tejto knihe rozpovedal som všetko presne tak, ako sa odohralo, pridržam sa staromódneho názoru, že sláva Anglicka je dostatočne stará, aby sa obhájila sama. Urobím jedinú výnimku, a to v prípade porážky pri Čiernej rieke; a hoci sú moje príčiny súkromného rázu, sú čestné a pádne. V záujme spravodlivosti voči pamiatke dvoch vznešených ľudí však dodávam: generála St. Clarea obviňujú pri tejto príležitosti z neschopnosti; ja však môžem prinajmenšom dosvedčiť, že ak sa táto akcia správne pochopí, predstavuje jednu z najvtipnejších a najduchaplnejších v jeho živote.“ Podobné pramene obviňujú prezidenta Oliviera z krvilačnosti a nespravodlivosti. Myslím, v záujme cti nepriateľa treba povedať, že pri tejto príležitosti si počínal dokonca ešte zhovievavejšie ako zvyčajne. Jednoducho povedané, môžem ubezpečiť svojich spoluobčanov, že St. Clare rozhodne nebol taký blázon a Olivier skutočne nebol taký netvor, ako sa zdalo. To je všetko, čo chcem povedať; a nijaké pozemské úvahy ma neprinútiť, aby som dodal čo i len slovo!“

Spleťou vetvičiek pred nimi vystupoval veľký mrazivý mesiac podobný jagavej snehovej guli a pri jeho svetle si mohol rozprávač na zdrape potlačeného papiera oživiť v pamäti text kapitána Keitha. Zložil ho, vložil opäť do vrečka a Flambeau typicky francúzsky vzrušene kývol rukou.

„Počkajte, počkajte,“ zvolal. „Myslím, že to uhádnem na prvý raz.“

Kráčal ďalej, zhlboka oddychoval, čiernu hlavu na býčej šiji mal naklonenú dopredu ako človek, čo chce silou-mocou vyhrať chodecké preteky. Územčistý kňaz, ktorého to zabávalo i zaujímalo, mal čo robiť, aby s ním držal krok. Tesne pred nimi sa stromy trochu rozostupovali doľava a doprava, cesta klesala dolu, pretínala jasné, mesiacom osvetlené údolie a potom sa znovu vnárala ako králik do steny ďalšieho lesa. Vchod do tohto odľahlého lesa sa zdal malý a okrúhly ako čierny otvor vzdialeného

železničného tunela. Keď sa však k nemu priblížili na niekoľko sto yardov, zival už ako jaskyňa, vtedy Flambeau opäť prehovoril.

„Už to mám,“ zvolal konečne a plesol sa obrovskou rukou po stehne. „Stačilo porozmýšľať štyri minúty a môžem vám sám porozprávať celý príbeh.“

„Výborne,“ súhlasil jeho priateľ. „Rozprávajte.“

Flambeau zodvihol hlavu, no stlmil hlas. „Generál sir Arthur St. Clare,“ povedal, „pochádzal z rodiny, v ktorej bolo šialenstvo dedičné; a jeho hlavným cieľom bolo utajiť to pred vlastnou dcérou a dokonca, ak by to bolo možné, pred budúcim zaťom. Tak či onak, bol presvedčený, že konečná kríza sa blíži, a preto sa rozhodol pre samovraždu. No obyčajná samovražda by len potvrdila práve ten dojem, ktorý ho desil. Keď sa blížila výprava, mozog sa mu čoraz väčšmi zahmlieval, až napokon v ktoromsi šialenom okamihu obetoval svoju verejnú povinnosť súkromnej. Bez rozmyslu sa vrhol do boja v nádeji, že padne pri prvom výstrele. Keď zistil, že sa mu len podarilo dostať sa do zajatia a zdiskreditovať sa, zapečatená bomba v mozgu mu vybuchla, zlomil vlastnú šabľu a obesil sa.“ Hľadel pevne na sivú fasádu lesa pred sebou, na čierny otvor, pripomínajúci otvorený hrob, do ktorého ústila ich cesta. Možno bolo čosi hrozivé v tom, že sa cesta takto znezdružďovala, a to ešte znásobilo jeho živú predstavu o tragédii, lebo sa striasol.

„Príšerný príbeh,“ povedal.

„Príšerný príbeh,“ zopakoval kňaz so sklonenou hlavou, „lež nie skutočný.“

Potom akosi zúfalo zvrátil hlavu nazad a zvolal: „Och, kiež by bol skutočný.“

Vysoký Flambeau sa obrátil a zahľadel sa naňho.

„Váš príbeh je čistý,“ zvolal otec Brown hlboko dojatý.

„Je to pôvabný, čistý, čestný príbeh, úprimný a jasný ako ten mesiac. Šialenstvo a zúfalstvo sú vcelku nevinné. Sú však horšie veci, Flambeau.“

Flambeau prudko pozrel hore na mesiac; z miesta, kde stál, pretínal mesiac akýsi čierny konár, presne ako čertov roh.

„Otče, otče,“ zvolal Flambeau s tým istým francúzskym gestom a vykročil ešte prudšie vpred, „chcete povedať, že to bolo ešte horšie?“

„Ešte horšie,“ povedal kňaz ako ozvena. A ponorili sa do čiernej chodby lesa, ktorá sa tiahla popri nich ako matný gobelín kmeňov, ako temná chodba vo sne.

Čoskoro sa ocitli v najtajomnejších hĺbinách lesa, v blízkosti cítili listy, ktoré však nevideli, a vtedy kňaz opäť povedal:

„Kde ukryje múdry muž list? V lese. Ale čo si počne, keď lesa niet?“

„No, no,“ zvolal podráždene Flambeau, „čo si počne?“

„Vypestuje si les, aby ho tam skryl,“ povedal kňaz záhadným hlasom. „Príšerný hriech.“

„Pozrite,“ netrpezlivo zvolal jeho priateľ, lebo pochmúrny les a pochmúrne reči mu trochu šli na nervy, „porozprávate mi ten príbeh, alebo nie? O aké dôkazy sa možno ešte opierať?“

„Sú tu ešte tri zlomky dôkazov,“ povedal kňaz, „ktoré som vykotal v rôznych kútoch, a predložím vám ich radšej v logickom, a nie chronologickom poradí. Predovšetkým, pokiaľ ide o priebeh boja, sú pre nás pravdaže smerodajné vlastné Olivierove depeše, ktoré sú dosť jasné. Rozložil sa s dvoma či troma plukmi na výšinách, ktoré sa tiahnu dolu k Čiernej rieke, na druhej strane rieky bol nižší a močaristejší terén. Za ním sa zasa krajina mierne zvyšovala a tam bol prvý anglický predvoj, podporovaný ďalšími jednotkami, ktoré však ležali značne ďalej vzadu. Britské vojská mali vcelku početnejšiu prevahu; tento spomínaný pluk však bol natoľko vzdialený od svojej základne, že to dalo Olivierovi podnet k úvahám o možnosti prekročiť rieku a odrezáť ho. Za súmraku sa však rozhodol, že zostane vo svojom postavení, ktoré bolo mimoriadne pevné. Na druhý deň za svitania ho priam omráčilo, keď zbadal, že sa táto osamelá hŕstka Angličanov bez akejkoľvek podpory z tyla vrhla cez rieku, polovica po moste vpravo a polovica povyššie cez brod, a že sa formuje na močaristom brehu pod ním.

Že by sa v takomto počte pokúsili o útok proti takému postaveniu, bolo až neuveriteľné; no Olivier zbadal čosi ešte čudnejšie.

Tento šialený pluk sa totiž nepokúsil zaujať solídnejšie postavenie, lebo keď sa jediným divokým presunom dostal chrbtom k rieke, nepodnikol nič, len tam trčal v bahne ako muchy na melase. Netreba vraviť, že Brazilčania ich svojím delostrelectvom riadne pririedili a Angličania mohli odpovedať iba udatnou, no čoraz slabšou paľbou z pušiek. Jednako sa nedali zlomiť; a Olivier končí svoj stručný opis prejavom nesmierneho obdivu voči mystickej odvahe týchto hlupákov. Naša lúnia sa potom konečne pohla vpred, píše Olivier, a zahнала ich do rieky; zajali sme samého generála St. Clarea a niekoľkých ďalších dôstojníkov. Plukovník i major padli v boji. Môžem povedať, že v dejinách bolo asi veľmi málo vznešenejších výjavov ako posledný odpor tohto výnimočného pluku; ranení dôstojníci zbierali pušky mŕtvych vojakov a generál sám, obrátený čelom k nám, sedel na koni s obnaženou hlavou a so zlomenou šablou. O tom, čo sa generálovi stalo ďalej, Olivier mlčí tak isto ako kapitán Keith.“

„No,“ zahundral Flambeau, „poďme k ďalšiemu dôkazu.“

„Chvíľku trvalo,“ povedal otec Brown, „kým som našiel ďalší dôkaz, ale rozpovedať to možno aj krátko. V istom starobinci dolu v Lincolnshire Fens som konečne našiel istého starého vojaka, ktorý bol nielen ranený pri Čiernej rieke, ale skutočne kľučal vedľa plukovníka, keď umieral. Ten plukovník sa volal Clancy, bol to ozrutný Ír; vyzeralo to tak, že jeho smrť bezmála rovnakou mierou spôsobili strely aj zlosť. Rozhodne nebol zodpovedný za ten pochabý útok; plnil len rozkaz generála. Podľa môjho informátora jeho posledné pozoruhodné slová boli: ‚A tam si ide ten prekliaty starý somár s odrazeným hrotom šable. Bodaj by si bol hlavu odrazil.‘ Všimnite si, že zrejme všetci pobadali túto podrobnosť, tú zlomenú čepeľ šable, hoci väčšina ľudí o nej súdi úctivejšie ako nebohý plukovník Clancy. A teraz tretí zlomok.“

Lesný chodník začal stúpať, rozprávač trochu zastal, aby sa nadýchal, a len potom pokračoval. Rozprával ďalej tým istým vecným tónom:

„Iba pred mesiacom či dvoma zomrel v Anglicku istý brazílsky činiteľ, ktorý sa bol poškríepil s Olivierom a odišiel

z vlasti. Bola to známa osoba tu aj inde v Európe, istý Španiel menom Espado; sám som ho poznal, bol to starý fičúr žltej tváre so zahnutým nosom. Rozličné dôverné príčiny mi umožnili nazrieť do dokumentov, ktoré po ňom zostali; bol, samozrejme, katolík a bol som pri ňom, keď umieral. Nič z jeho pozostalosti neprispelo k osvetleniu daktorého kútika pochmúrneho St. Clareovho prípadu, iba päť či šesť obyčajných zošitov, do ktorých si akýsi anglický vojak písal denník. Môžem sa len domnievať, že denník našli Brazílčania u ktoréhosi z padlých. Nečakane sa totiž končí večer pred bitkou.

Opis posledného dňa v živote toho úbožiaka sa však rozhodne oddalo prečítať. Mám ho pri sebe; je tu však priveľká tma, takže sa nedá čítať, nuž vám poviem stručný obsah. Prvá časť zápisu je plná žartov, ktoré sa zrejme trúsili medzi mužstvom o človeku, ktorého volali Supom. Nech bol touto osobou ktokoľvek, nebol to podľa všetkého jeden z nich, ba dokonca to nebol ani Angličan; nehovorí sa o ňom výslovne ani ako o človeku spomedzi nepriateľov. Zdá sa skôr, že to bol akýsi miestny sprostredkovateľ, ktorý nebojoval; možno dáky sprievodca alebo novinár. Mal úzke styky so starým plukovníkom Clancym; no častejšie ho vídali zhovárať sa s majorom. Major vlastne zaujíma akési popredné miesto v rozprávaní tohto vojaka; bol to podľa všetkého vysoký tmavovlasý muž menom Murray – pochádzal zo severného Írska a bol puritán. V denníku sa neprestajne vtipkuje o kontraste medzi Ulsterčanovou prísnosťou a bodrosťou plukovníka Clancyho. Sú tu aj žartovné narážky na Supu, ktorý nosil šaty kriklavej farby.

No všetky tieto šepety preruší odrazu čosi, čo by sa dalo označiť za zvuk poľnice. Za anglickým táborom a takmer rovnobežne s riekou tiahla sa jedna z mála ciest tohto kraja. Na západ zabočovala cesta k rieke a pretínala ju spomínaným mostom. Smerom na východ sa cesta skrúcala nazad do divočiny a asi o dve míle ďalej bol najbližší predsunutý oddiel Angličanov. Z tejto strany sa toho večera ozval z cesty cvengot a štrngot ľahkej jazdy, v ktorej dokonca aj prostý pisateľ denníka s úžasom spoznal generála a jeho štáb. Generál cválal na

veľkom bielom koni, ktorého ste tak často videli v obrázkových časopisoch a na oficiálnych portrétoch; a môžete si byť istý, že privítanie, ktoré mu pripravili, nebolo len obradné. Generál nemárnil čas formalitami, zoskočil okamžite zo sedla, podišiel k skupine dôstojníkov a rozhovoril sa dôrazne, lež dôverne. Nášmu priateľovi, pisateľovi denníka, bolo najväčšmi nápadné to, že generál chcel osobitne hovoriť s majorom Murrayom; lež pokiaľ sa na túto vec osobitne neupozorní, nebola v nijakom smere neprirodzená. Tí dvaja muži boli priam predurčení pre vzájomné sympatie; boli to čitatelia Biblie; obaja predstavovali starý evanjelický dôstojnícky typ. Nech bolo, ako bolo, je isté, že keď generál opäť nasadol na koňa, ďalej sa vážne zhováral s Murrayom; a keď potom pomaly odchádzal na koni cestou k rieke, vysoký Ulsterčan ešte vždy kráčal pri jeho uzde a vážne s ním debatoval. Vojaci ich sledovali, kým nezašli za skupinu stromov na mieste, kde sa cesta skrúcala k rieke. Plukovník sa vrátil do svojho stanu a chlapi na svoje stanoviská; pisateľ denníka sa ešte štyri minúty ponevieraľ a zazrel úžasný výjav.

Veľký biely kôň, ktorý bol pomaly kráčal dolu cestou, tak ako kráčal pri mnohých prehliadkach, letel cvalom nazad hore cestou smerom k nim, akoby sa zúrivo usiloval vyhrať dostihy. Sprvoti si mysleli, že sa splašil; čoskoro však zbadali, že ho do plnej rýchlosti poháňal sám generál, ktorý bol skvelý jazdec. Kôň s mužom sa k nim rútil ako povíchrice; a potom generál pritiahol vzpínajúcemu sa koňovi uzdu, obrátil k nim tvár rozhorúčenú ako v ohni a hlasom trúby, čo prebúdza mŕtvych, zavolaľ na plukovníka.

Viem si predstaviť, že všetky prevratné udalosti tejto katastrofy sa valili v myšliach ľudí, ako bol náš priateľ s denníkom, jedna za druhou ako lavína. V ošiali snového vzrušenia zbadali, že skáču – že doslova skáču – do radov, a dozvedeli sa, že sa má okamžite podniknúť útok cez riekú. Povrávalo sa, že generál s majorom čosi na moste zistili, že je najvyšší čas udrieť, lebo ide o život; a major sa okamžite vrátil zadom po ceste privolať zálohu; bolo pochybné, či im dokonca aj na túto okamžitú výzvu môže prísť pomoc načas. Treba však ešte

tej noci prejsť cez rieku a ráno obsadiť výšiny. Práve pri tomto rozruchu a poplachu okolo tohto romantického nočného pochodu sa denník znevrady končí.“

Otec Brown podišiel dopredu; lesný chodník sa totiž zužoval, stúpala a väčšmi skrúcala, až mal pocit, že vystupujú po točitom schodisku. Kňazov hlas sa ozýval zhora z tmy.

„Bola tu ešte ďalšia obrovská maličkosť. Keď ich generál povzbudzoval do hrdinského útoku, povytiahol šabľu z pošvy; a potom, akoby sa zahanbil za taký melodramatický čin, opäť ju zastrčil. Vidíte, zasa tá šabľa.“

Spleťou konárov nad ich hlavami sa predral prísvit a vrhol im na nohy príзраčnú sieť. Opäť sa totiž približovali k mdlému svitu nezahalenej noci. Flambeauovi sa zdalo, že má všade vôkol seba pravdu, nie ideu pravdy, ale jej ovzdušie. V hlave mal zmätok, keď odpovedal: „A čo má byť s tou šabľou? Každý dôstojník predsa nosí šabľu, či nie?“

„V modernom vojenstve sa o nich hovorí zriedka,“ ledabolo povedal kňaz, „no v tomto prípade sa človek večne potkýna o tú osudovú šabľu.“

„A čo na tom?“ zavrčal Flambeau, „je to ako šestákový jarmočný príbeh; starý zlomil v poslednej bitke čepel. Každému muselo byť jasné, že sa toho chytia noviny, akože sa aj chytili. Na všetkých týchto pamätníkoch a podobných veciach má odlomený hrot. Dúfam, že ste ma neľahali na túto polárnu výpravu iba preto, že si dvaja ľudia, ktorí majú zmysel pre detaily, všimli St. Clareovu zlomenú šabľu.“

„Nie,“ zvolal otec Brown hlasom ostrým ako výstrel z pištole, „ale kto videl nezlomenú šabľu?“ „Ako to myslíte?“ zvolal Flambeau a zastal nehybný pod hviezdami. Náhle vyšli zo sivej brány lesa. „Pýtam sa, kto videl jeho šabľu nezlomenú?“ tvrdohlavo opakoval otec Brown. „Pisateľ denníka rozhodne nie; generál ju včas zastrčil do pošvy.“ Flambeau sa v mesačnom svetle obzeral vôkol seba, ako by človek ranený slepotou pozeral do slnka; jeho priateľ pokračoval, a po prvý raz to znelo nástožčivo: „Flambeau,“ zvolal, „dokonca ani po tejto honbe po pamätníkoch to neviem dokázať. Ale som o tom presvedčený. Dovoľte mi dodať iba jediný

nepatrný faktík, ktorý celú vec obracia naruby. Bola to čudná náhoda, že plukovník bol jedným z prvých, koho zasiahla guľka. Zasiahla ho oveľa skôr, ako sa vojaci priblížili k nepriateľovi. Videl však, že St. Clare má šablú zlomenú. Prečo bola zlomená? Ako sa zlomila? Priateľko, bola zlomená ešte pred bitkou.“

„Och!“ zvolal jeho priateľ s akousi nútenou bodrosťou; „a prosím vás, kde ostal ten druhý kus?“

„Môžem vám to povedať,“ riekol pohotovo kňaz. „V severovýchodnom kúte cintorína pri protestantskej katedrále v Belfaste.“

„Naozaj?“ spýtal sa Flambeau. „Vy ste ju tam videli?“

„Nemohol som,“ odpovedal Brown s úprimnou ľútosťou. „Stojí tam veľký mramorový pamätník; pamätník hrdinského majora Murraya, ktorý padol ako slávny bojovník v chýrnej bitke pri Čiernej rieke.“

Zdalo sa, že Flambeau sa zrazu prebral k životu. „Chcete povedať,“ zvolal chrapľavo, „že generál St. Clare nenávidel Murraya a že ho zabil na bojisku. lebo...“

„Ešte vždy ste predchnutý ušľachtilými a čistými myšlienkami,“ prerušil ho kňaz. „Bolo to ešte horšie.“

„No,“ povedal vysoký chlap, „už som vyčerpал zásoby svojej hriechnej predstavivosti.“ Zdalo sa, že kňaz naozaj váha, kde začať, a potom konečne opäť povedal:

„Kde ukryje múdry muž list? V lese.“

Flambeau neodpovedal.

„Keby lesa nebolo, vytvoril by les. A keby chcel ukryť mŕtvy list, vytvoril by mŕtvy les.“ Ani potom sa neozvala odpoveď a kňaz dodal ešte miernejšie a pokojnejšie: „A keby mal človek ukryť mŕtve telo, vytvoril by pole mŕtvych tiel a tam by ho ukryl.“ Flambeau rázne vykročil vpred, akoby ho dráždilo meškanie v čase či priestore; otec Brown však rozprával ďalej, akoby pokračoval v poslednej vete: „Ako som povedal, sir Arthur St. Clare bol čitateľom Biblie – ustavične si čítal svoju Bibliu. A práve to bol jeho problém. Kedy už ľudia pochopia, že človek darmo číta Bibliu po svojom, ak ju nečíta tak, ako čítajú Bibliu všetci ostatní? Tlačiar číta Bibliu pre tlačové chyby.“